

МІНІСТЭРСТВА АДУКАЦЫІ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ
Установа адукацыі
“Віцебскі дзяржаўны тэхналагічны ўніверсітэт”

ГІСТОРЫЯ ВІЦЕБСКА

*Вучэбна-метадычныя матэрыялы па вывучэнні курса
“Гісторыя”*

Віцебск
2019

УДК 94 (476.5)

Складальнік:

ас. Растоўская В. М.

Рэкамендавана да выдання рэдакцыйна-выдавецкім саветам
УА “ВДТУ”, пратакол № 8 ад 30.10.2019.

Гісторыя Віцебска : вучэбна-метадычныя матэрыялы па вивучэнні курса
“Гісторыя” / склад. В. М. Растоўская. – Віцебск: УА “ВДТУ”, 2019. – 33 с.

Вучэбна-метадычныя матэрыялы арыентаваны на выкарыстанне ў кантэксце засваення дысцыплін інтэграванага модуля “Гісторыя”.

Адрасаваны студэнтам усіх спецыяльнасцей дзённай і завочнай форм навучання, рэкамендуюцца метадычныя ўказанні і кантрольныя заданні рознага ўзроўню, накіраваныя на паглыбленне ведаў па палітычнай, ваеннай, эканамічнай гісторыі і гісторыі культуры горада Віцебска.

УДК 94 (476.5)

© УА “ВДТУ”, 2019

ЗМЕСТ

Уводзіны.....	4
Тэма 1. Палітычная гісторыя Віцебска.....	5
Тэма 2. Віцебск у войнах розных часоў.....	7
Тэма 3. Сацыяльна-эканамічнае развіццё Віцебска.....	9
Тэма 4. Рэлігійнае жыццё Віцебска.....	11
Тэма 5. Адукацыя ў Віцебску.....	13
Тэма 6. Мастацкая культура Віцебска.....	15
Тэма 7. Гарадскі ландшафт як крыніца спазнання горада.....	17
Тэксты для гістарычнага аналіза.....	20
Кантрольныя пытанні і заданні.....	26
Літаратура.....	29

УВОДЗІНЫ

У кантэксте ўсеагульнай гісторыі грамадскага жыцця вылучаецца Айчынная гісторыя. Яна вывучаецца ў школе, ва ўстановах сярэдне-спецыяльнай і вышэйшай адукацыі, перш за ўсё, як гісторыя пэўнай краіны ў храналагічнай паслядоўнасці падзей ў палітычнай, эканамічнай і культурнай сферах. Атрымліваецца, што “Радзіма” – даволі шырокі паняцце, сінанімічны з канкрэтнай краінай, нацыяй, нацыянальнай мовай і культурай. Таксама з Радзімай асацыіруюцца месцы, з якімі кожны чалавек звязаны непасрэдна. Размова ідзе пра месцы памяці, якія называюць малой Радзімай. Часцей пад імі разумеюць месцы нараджэння, дзіцячых і юнацкіх гадоў. Але больш дасканала было б вызначыць іх сэнс, зыходзячы не проста з факта з’яўлення і існавання чалавека ў той ці іншай кропцы краіны, а з ўплыву канкрэтнай мясцовасці на фарміраванне і развіццё асобы і яе самаідэнтыфікацыі з тым ці іншым асяродкам – як сацыяльным, так і культурным, і прыродным.

Малая Радзіма вызначаецца індывідуальна, зыходзячы з уласных поглядаў, адчуванняў, патрэбаў і жыццёвых абставінаў. Для некага – гэта месца, дзе ён нарадзіўся. Для іншага – гэта горад, мястэчка або вёска, дзе ён пражыў свой век. Нехта з’явіўся на свет ў адным месцы, а малой Радзімай лічыць мясцовасць, дзе адбывалася яго свядомае жыццё. Духоўна і фізічна блізкіх, значных для асобы – родных – месцаў памяці, якія яднаюцца паняццем “малая Радзіма”, можа быць некалькі. Сюды трэба дадаць і сямейную гісторыю, радавод.

Дасканалае веданне гісторыі месца свайго жыцця дазваляе асобе ўсвядоміць яго як працяглую ў часе, важкую, багатую з’яву. Менавіта на гэта акцэнтавалася ўвага пры складанні дадзенага вучэбна-метадычнага дапаможніка. Ён разлічаны для самастойных і практычных заняткаў і кантрольных работ па дысцыплінах “Гісторыя”, “Гісторыя малой Радзімы”, “Гісторыя культуры Беларусі” і “Вялікая Айчынная вайна”.

Матэрыял згрупіраваны па блоках па тэматычна-гістарычным прынцыпе. Гэта дае магчымасць сфарміраваць цэласнае ўяўленне пра пэўныя сферы сацыяльнага жыцця.

Прапануецца шырокі спектр пытанняў, тэставых і творчых заданняў, разлічаных на розны ўзровень падрыхтоўкі студэнтаў. Прадугледжваецца агульная кантрольная праверка ведаў па выніках вывучэння курса.

На дапамогу пры выкананні заданняў разлічаны спіс літаратуры, які ўключае спецыяльныя тэматычныя выданні, даведнікі, мемуары і г. д.

Тэма 1 Палітычная гісторыя Віцебска

Тэмы рэфератаў

1. Гарадзішчы на тэрыторыі Віцебска ў VIII ст. да н. э. – X ст. н. э.
2. Віцебск і Віцебскае княства ў XI – пач. XIV ст.
3. Віцебск у складзе Вялікага княства Літоўскага і Рэчы Паспалітай.
4. Віцебск у складзе Расійскай імперыі.
5. Рабочы рух у Віцебску ў пачатку XX ст.
6. Віцебск у гады рэвалюцыі 1917 г.
7. Віцебск у складзе Беларускай Савецкай Сацыялістычнай Рэспублікі.
8. Прафесійныя саюзы Віцебска: узнікненне і дзейнасць на працягу XX – пач. XXI ст.
9. Выдатныя палітычныя дзеячы ў гісторыі Віцебска.
10. Віцебск у сучаснай гісторыі Рэспублікі Беларусь: тэрыторыя, органы кіравання і іх дзейнасць.

Пытанні для абмеркавання

1. Якія існуюць версіі паходжання горада Віцебска і яго назвы?
2. Якім дзяржавам і ўладарам падначальваўся Віцебск на працягу свайго гістарычнага развіцця?
3. Калі і якім чынам вызначалася пытанне аб самакіраванні Віцебска?
4. Як развівалася гісторыя віцебскіх гербаў?
5. Узнавіце гісторыю віцебскага паўстання гараджан 12 лістапада 1623 г.
6. Назавіце гарадскія органы ўлады ў розныя перыяды развіцця Віцебска.
7. Узгадайце асаблівасці адміністрацыйна-тэрытарыяльнага падзелу на працягу віцебскай гісторыі.
8. Адзначце імёны палітычных дзеячаў у назвах віцебскіх вуліц, плошчаў і грамадскіх устаноў і паразважайце пра іх актуальнасць у розныя гістрычныя перыяды.
9. Узгадайце помнікі палітычным асобам у культурным ландшафце Віцебска і раскажыце пра іх ролю ў жыцці горада.
10. Паразважайце пра моўнае становішча і культурную палітыку ў Віцебску.

Тэставыя заданні

1. Умоўна датай заснавання горада Віцебска прынята лічыць
  - а) 947 г.;
  - б) 974 г.;
  - в) 862 г.

2. Горад Віцебск узнік на тэрыторыі рассялення племяннога аб'яднання
  - а) радзімічаў;
  - б) дрыгавічоў;
  - в) крывічоў.

3. Віцебск увайшоў у склад Вялікага княства Літоўскага пры князе

- а) Вітаўце;
- б) Усяславе;
- в) Альгердзе.

4. Віцебск упершыню атрымаў Магдэбургскае права ў

- а) 1506 г.;
- б) 1597 г.;
- в) 1644 г.

5. Віцебская губернія была ўтворана ў

- а) 1802 г.;
- б) 1772 г.;
- в) 1795 г.

6. Адна з першых палітычных дэманстрацый у Расійскай імперыі адбылася ў Віцебску ў

- а) кастрычніку 1917 г.;
- б) студзені 1905 г.;
- в) чэрвені 1899 г.

7. Бальшавіцкая партыя ў Віцебску мела назву

- а) Віцебская аб'яднаная арганізацыя РСДРП;
- б) Віцебская грамада;
- в) Віцебскі Савет народных дэпутатаў.

8. Віцебск стаў цэнтрам Віцебскай акругі ў сакавіку

- а) 1917 г.;
- б) 1945 г.;
- в) 1924 г.

9. Першым горадам-пабрацімам Віцебска стаў горад

- а) Астрахань;
- б) Ніш;
- в) Зелена Гура.

10. Пасаду старшыні Віцебскага гарадскога выканаўчага камітэта займае з 2009 г.

- а) П.В. Драздоў;
- б) В.П. Нікалайкін;
- в) М.М. Шарстнёў.

Заданні творчага ўзроўню

1. Пабудуйце ланцужок кіруючых асобаў Віцебска ад старажытных часоў да сучаснасці.

2. Знайдзіце мастацкія творы, якія адлюстроўваюць палітычныя падзеі ў Віцебску і падрыхтуйце на іх асабісты водгук.

3. Напішыце эсэ пра той перыяд палітычнай гісторыі Віцебска, які вас больш за ўсё зацікавіў. Абгрунтуйце свой выбар. Выкажыце сваё меркаванне па пэўных праблемах, якія вас узрушылі.

Тэма 2

Віцебск у войнах розных часоў

Тэмы рэфератаў

1. Барацьба за Віцебск у XI – пач. XIV ст.
2. Віцебск у барацьбе з Тэўтонскім ордэнам.
3. Віцебск падчас руска-літоўскіх войнаў 1512–1522 гг., 1534–1537 гг.
4. Віцебск у Лівонскай вайне 1558–1583 гг.
5. Лёс Віцебска ў руска-польскай вайне 1654–1667 гг.
6. Віцебск у Паўночнай вайне 1700–1721 гг.
7. Віцебск падчас вайны з Напалеонам 1812 г.
8. Віцебск у Першай сусветнай вайне. Барацьба супраць войскаў кайзераўскай Германіі ў 1918 г.
9. Віцебск у гады Вялікай Айчыннай вайны.
10. Віцебска-Аршанская аперацыя 1944 г.

Пытанні для абмеркавання

1. Віцебск – месца міжусобнай княжацкай барацьбы.
2. Напалеон у Віцебску.
3. Ваенна-палітычнае становішча Віцебска ў гады Першай сусветнай вайны 1914–1918 гг.
4. Барацьба за ўладу ў Віцебску падчас Грамадзянскай вайны.
5. Віцебск падчас нямецкай акупацыі 1941–1944 гг.
6. Лагеры смерці ў Віцебску.
7. Дзеці ў гады Вялікай Айчыннай вайны.
8. Віцебскае падполле і партызанскі рух.
9. Героі вызвалення Віцебска.
10. Разбураны горад 1944 г.

Тэставыя заданні

1. Бітва 1240 г., у якой прымалі ўдзел віцебскія воіны, называлася
  - а) Грунвальдская;
  - б) Неўская;
  - в) Крэўская.

2. Тэўтонскі ордэн – гэта ордэн
  - а) крыжаносцаў;

- б) татараў;
- в) літоўцаў.

3. У 1410 г. адбылася бітва, якая мела вядучую ролю ў перамозе над Тэўтонскім ордэнам

- а) Грунвальдская;
- б) Крэўская;
- в) Аршанская.

4. Два тыдні гэты знакаміты імператар жыў у Віцебску падчас вайны 1812 г.

- а) Аляксандр I;
- б) Мікалай II;
- в) Напалеон I Банапарт.

5. У гады Другой сусветнай вайны Віцебск быў акупіраваны ў

- а) чэрвені 1941 г.;
- б) ліпені 1941 г.;
- в) ліпені 1943 г.

6. Кіраўнік аднаго з першых партызанскіх атрадаў, у гонар якога ў Віцебску створаны музей

- а) М.Ф. Шмыроў;
- б) Д.Ф. Райцаў;
- в) А.П. Белабародаў.

7. Колькасць лагераў смерці, створаных нямецкімі акупантамі на тэрыторыі Віцебска ў гады Вялікай Айчыннай вайны, дасягнула

- а) 7;
- б) 3;
- в) 5.

8. Ваенная аперацыя па вызваленні Віцебска ад акупантаў у гады Вялікай Айчыннай вайны вядомая пад назвай

- а) Віцебска-Полацкая;
- б) Віцебска-Суражская;
- в) Віцебска-Аршанская.

9. Датай вызвалення Віцебска ад нямецкіх войскаў лічыцца

- а) 3 ліпеня 1944 г.;
- б) 26 чэрвеня 1944 г.;
- в) 23 верасня 1943 г.

10. Пасля вызвалення Віцебска ад акупантаў у першую чаргу аднаўлялася

- а) льнопрадзільная вытворчасць;
- б) чыгунка;

в) ваенна-тэхнічная вытворчасць.

Заданні творчага ўзроўню

1. Узгадайце некалькі мастацкіх твораў (розных жанраў), прысвечаных ваеннай тэматыцы. Падрыхтуйце водгук.
2. Знайдзіце фотаздымкі Віцебска ў гады Вялікай Айчыннай вайны. Апішыце, што на іх адлюстравана.
3. Раскажыце гісторыю сваіх родных або сваёй малой Радзімы (горада, вёскі) у гады Вялікай Айчыннай вайны, скарыстоўваючы фотаздымкі, успаміны і г. д.

Тэма 3

Сацыяльна-эканамічнае развіццё Віцебска

Тэмы рэфератаў

1. Эканамічнае жыццё на тэрыторыі Віцебска ў часы археалагічных культур (VIII ст. да н. э. – VIII ст. н. э.).
2. Эканоміка Віцебска, пачынаючы з крывіцкага перыяду (IX – пач. XIV ст.).
3. Эканамічнае развіццё Віцебска ў складзе Вялікага княства Літоўскага і Рэчы Паспалітай.
4. Эканоміка Віцебска ў складзе Расійскай імперыі ў канцы XVIII–XIX ст.
5. Вытворчасць Віцебска ў рэвалюцыйныя і ваенныя гады (1905–1921 гг.).
6. Эканоміка Віцебска ў 1920–1930-я гг.
7. Стан вытворчасці Віцебска ў перыяд Вялікай Айчыннай вайны. Пасляваеннае аднаўленне эканомікі.
8. Асаблівасці эканамічнага развіцця Віцебска ў 1980–1990 гг.
9. Развіццё прамысловасці і гандлю ў сучасным Віцебску.
10. Развіццё сферы аховы здароўя і сацыяльнага забеспячэння ў Віцебску ў розныя часы.

Пытанні для абмеркавання

1. Гандлёвы шлях “з варагаў у грэкі” і яго значэнне для эканамічнага жыцця Віцебска.
2. Рамесніцкая вытворчасць у Віцебску ў часы Сярэднявечча.
3. Прадметы гандлю Віцебска з усходнімі і паўночна-заходнімі дзяржавамі і рускімі гарадамі.
4. Чым абумоўлена эканамічнае развіццё Віцебска ў перыяд Сярэднявечча?
5. У чым спецыфіка складу насельніцтва Віцебска ў XIX ст.?
6. Якія значныя падзеі ў развіцці транспарту адбыліся ў Віцебску ў 2 палове XIX ст.?
7. Што ўяўляла сабой нацыяналізацыя прамысловасці ў Віцебску?
8. Якія фабрыкі і заводы працавалі ў Віцебску савецкага часу да Вялікай Айчыннай вайны?

9. Якім чынам можна ахарактарызаваць эканамічнае развіццё Віцебска з 1990-х гг. да сучаснасці?

10. Дынаміка насельніцтва Віцебска.

Тэставыя заданні

1. Старадаўні гандлёвы шлях па Заходняй Дзвіне называўся

- а) “балтыйскі”;
- б) “бурштынавы”;
- в) “з варагаў у грэкі”.

2. Гандлёвая дамова, заключаная ў 1229 г. паміж Смаленскам, Віцебскам, Полацкам і Рыгай, Готландам, называлася

- а) Віцебская гандлёвая праўда;
- б) Смаленская гандлёвая праўда;
- в) Рыжская гандлёвая праўда.

3. Гандлёва-рамесніцкі пасад у Віцебску з XIV ст. называўся

- а) Верхні замак;
- б) Ніжні замак;
- в) Рынкавая плошча.

4. Магдэбургскае права 1597 г. давала Віцебску магчымасць мець

- а) гасцінны двор;
- б) замак;
- в) рамесніцкі пасад.

5. Чыгуначны шлях пракладзены праз Віцебск у

- а) 1866 г.;
- б) 1898 г.;
- в) 1900 г.

6. Першая ў Беларусі трамвайная лінія пабудавана ў Віцебску ў

- а) 1866 г.;
- б) 1898 г.;
- в) 1899 г.

7. Гэты від транспарту з’явіўся ў Віцебску ў 1925 г.

- а) аўтобус;
- б) трамвай;
- в) тралейбус.

8. Масавае адкрыццё дзіцячых садкоў у Віцебску пачалося з

- а) 1919 г.;
- б) 1920 г.;
- в) 1950 г.

9. Першая аптэка адчынена ў Віцебску на сродкі віцебскага лоўчага Шапкі пры езуіцкім калегіуме ў

- а) 1697 г.;
- б) 1850 г.;
- в) 1838 г.

10. Першая вядомая бальніца была адчынена ў Віцебску ў

- а) 1597 г.;
- б) 1697 г.;
- в) 1804 г.

Заданні творчага ўзроўню

1. Прасачыце колькасць насельніцтва і яго нацыянальны і рэлігійны склад у XIX ст. на старонках зборніка “Віцебская даўніна”.

2. Як апісвае сацыяльна-эканамічнае жыццё Віцебска М.Я. Нікіфароўскі ў кнізе “Старонкі з недалёкай даўніны горада Віцебска: успаміны старажыла”?

3. Складзіце свой план сацыяльна-эканамічнага развіцця Віцебска на бліжэйшыя гады. Якія інавацыі вы прапануеце? Што, з вашага пункту гледжання, паспрые развіццю горада?

Тэма 4 Рэлігійнае жыццё Віцебска

Тэмы рэфератаў

- 1. Хрыціянства і яго роля ў развіцці Віцебска ў X–XIV стст.
- 2. Праваслаўныя храмы на тэрыторыі Віцебска.
- 3. Каталіцтва і ўплыў касцёла на развіццё Віцебска, пачынаючы з XIV ст.
- 4. Берасцейская унія 1596 г. Уніяцтва на Віцебшчыне.
- 5. Барацьба Рускай праваслаўнай царквы і дзяржавы супраць уніяцтва.
- 6. Рэлігійнае жыццё ў Віцебску ў XIX ст.
- 7. Іудаізм і габрэйскае насельніцтва ў Віцебску.
- 8. Рэлігія і царква ў Віцебску ў савецкі час.
- 9. Адноўленыя храмы ў сучасным Віцебску.
- 10. Канфесійная карта сучаснага Віцебска.

Пытанні для абмеркавання

- 1. Калі і адкуль у Віцебск трапляе хрыціянства?
- 2. Назавіце самыя старажытныя храмы ў Віцебску. Дзе яны знаходзіліся і як выглядалі?
- 3. Калі і чаму ў Віцебск трапляе каталіцтва?
- 4. Узгадайце віцебскія касцёлы розных часоў, іх месцазнаходжанне і знешні выгляд.
- 5. Раствлумачце тэрмін “уніяцтва”. Калі і пры якіх абставінах уніяцтва з’явілася на Віцебшчыне?

6. Якая падзея рэлігійна-палітычнага характару адбылася ў Віцебску ў 1623 г.?

7. Назавіце уніяцкія храмы ў Віцебску ў розныя часы. Дзе яны знаходзіліся і як выглядалі?

8. Як змянілася рэлігійная сітуацыя ў Віцебску ў межах Расійскай імперыі?

9. Якім было стаўленне савецкай улады да рэлігіі і царквы? Якім чынам гэта адбылася на храмава-архітэктурным ансамблі горада?

10. Як можна ахарактарызаваць сучаснае рэлігійнае жыццё ў Віцебску? Назавіце розныя рэлігійныя накірункі, якія маюць месца ў Віцебску. Раскажыце пра некаторыя з іх (на ваш выбар).

Тэставыя заданні

1. Віцебск адносіўся да

- а) Віцебскай епархіі;
- б) Полацкай епархіі;
- в) Тураўскай епархіі.

2. Арыгінальная Дабравешчанская царква была пабудавана ў Віцебску ў

- а) X ст.;
- б) XI ст.;
- в) XII ст.

3. Пры якім касцёле ў Віцебску знаходзіўся радавы магільны склеп князёў Агінскіх?

- а) св. Барбары;
- б) св. Ёзафа;
- в) св. Антонія Падуанскага.

4. Уніяцкі ордэн, які меў у Віцебску храмы і манастыры, называўся

- а) ордэн марыявітак;
- б) ордэн францысканцаў;
- в) ордэн базыліянаў.

5. Віцебскае паўстанне гараджан супраць архіепіскапа Язафата Кунцэвіча адбылося ў

- а) 1596 г.;
- б) 1597 г.;
- в) 1623 г.

6. У 1562 г. у Віцебску створана пратэстанская абшчына

- а) лютэранаў;
- б) кальвіністаў;
- в) баптыстаў.

7. Калегіум гэтага каталіцкага ордэна існаваў у Віцебску пры касцёле св. Ёзафа

- а) ордэн базыліянаў;
- б) ордэн францысканцаў;
- в) ордэн езуітаў.

8. Царква аддзялялася ад дзяржавы згодна з Дэкрэтам Савета народных камісараў РСФСР ад

- а) лютага 1917 г.;
- б) лютага 1918 г.;
- в) лютага 1919.

9. На адным са старадаўніх віцебскіх узгор'яў у 2010 г. адноўлены

- а) Пакроўскі сабор;
- б) Крыжа-Уздзіжанскі сабор;
- в) Успенскі сабор.

10. Старэйшы дзеючы касцёл у Віцебску

- а) св. Антонія Падуанскага;
- б) св. Барбары;
- в) Святога Духа.

Заданні творчага ўзроўню

1. Знайдзіце паштоўкі або фотаздымкі розных храмаў Віцебска ў розныя часы. Супастаўце адны і тыя ж будынкі. Параўнайце. Раствлумачце, чым абумоўлены змены.

Тэма 5 Адукацыя ў Віцебску

Тэмы рэфератаў

- 1. Адукацыя пры рэлігійных установах Віцебска.
- 2. Казённыя і прыватныя школы і вучылішчы ў Віцебску ў дасавецкі перыяд.
- 3. Аляксандраўская гімназія ў Віцебску: месцазнаходжанне, гісторыя.
- 4. Жаночыя гімназіі Віцебска: месцазнаходжанне, гісторыя.
- 5. Віцебская духоўная семінарыя: вытокі, гістарычнае развіццё.
- 6. Установы педагагічнай адукацыі ў Віцебску.
- 7. Пераўтварэнні ў сістэме школьнай адукацыі Віцебска пасля рэвалюцыі 1917 г.
- 8. Сістэма спецыяльнай адукацыі ў савецкі час у Віцебску.
- 9. Установы вышэйшай адукацыі ў Віцебску ў савецкі час.
- 10. Сістэма адукацыі ў Віцебску ў сучасны перыяд.

Пытанні для абмеркавання

1. Рэлігійны прынцып у адукацыі ў Віцебску ў дасавецкі час.
2. Гендарны прынцып у адукацыі ў Віцебску ў дасавецкі час.
3. Дашкольная адукацыя ў Віцебску ў дасавецкі, савецкі і сучасны перыяды.
4. Школа: асаблівасці базавай адукацыі ў Віцебску ў розныя перыяды часу.
5. Сярэдне-спецыяльная адукацыя ў Віцебску: гістарычнае развіццё.
6. Мастацкая адукацыя ў Віцебску. Віцебскае Народнае мастацкае вучылішча: месцазнаходжанне, гісторыя.
7. Музыкальная адукацыя ў Віцебску: гісторыя і сучаснасць.
8. Педагагічная адукацыя ў Віцебску: гісторыя і сучаснасць.
9. Медыцынскія навучальныя ўстановы ў Віцебску: гісторыя і сучаснасць.
10. Тэхналагічны інстытут лёгкай прамысловасці: ад пачатку да сучаснасці.

Тэставыя заданні

1. Езуіцкі калегіум адкрыты пры касцёле св. Ёзафа ў
  - а) XIV ст.;
  - б) XVI ст.;
  - в) XVII ст.
2. Навучальная ўстанова, адкрытая ў 1834 г.
  - а) настаўніцкая семінарыя;
  - б) духоўная семінарыя;
  - в) першая жаночая гімназія.
3. Медыцынскіх супрацоўнікаў сярэдняй кваліфікацыі з 1872 г. рыхтавала
  - а) Віцебская хірургічная школа;
  - б) Віцебская акушэрская школа;
  - в) Віцебскае медыцынскае вучылішча.
4. З 1918–1919 навучальнага года епархіяльнае жаночае вучылішча рэарганізавана ў
  - а) жаночы манастыр;
  - б) Віцебскі абласны выканаўчы камітэт;
  - в) 5-ю савецкую школу 2-й ступені.
5. Навучальная ўстанова, якая рыхтавала архівістаў і нумізматаў у Віцебску ў пачатку XX ст., называлася
  - а) настаўніцкі інстытут;
  - б) Віцебскае аддзяленне Археалагічнага Маскоўскага інстытута;
  - в) Віцебскае аддзяленне Археалагічнага Пецярбургскага інстытута.
6. Продкам універсітэта імя П. М. Машэрава быў Віцебскі настаўніцкі інстытут, адкрыты ў
  - а) 1834 г.;
  - б) 1910 г.;

в) 1917 г.

7. Віцебскае Народнае мастацкае вучылішча было адкрыта ў

а) 1910 г.;

б) 1917 г.;

в) 1919 г.

8. У 1938 г. у Віцебску адкрыты

а) медыцынскі інстытут;

б) педагагічны інстытут;

в) ветэрынарная акадэмія.

9. Тэхналагічны інстытут лёгкай прамысловасці пачаў працаваць у

а) 1924 г.;

б) 1938 г.;

в) 1965 г.

10. Адна са старэйшых сярэдніх школ сучаснага Віцебска, існуючая з 1918 г.

а) гімназія № 1 імя Ж.І. Алфёрава;

б) гімназія № 2;

в) гімназія № 3 імя А.С. Пушкіна.

Заданні творчага ўзроўню

1. Апішыце ідэальную школу будучага.

2. Апішыце ідэальную вышэйшую ўстанову будучага.

Тэма 6

Мастацкая культура Віцебска

Тэмы рэфератаў

1. Развіццё тэатральнага мастацтва ў Віцебску да 1926 г.

2. Нацыянальны акадэмічны драматычны тэатр імя Якуба Коласа: вытокі, гісторыя, сучаснасць.

3. Літаратурнае жыццё Віцебска.

4. Ю. Пэн: біяграфія і творчасць.

5. Дзейнасць М. Шагала ў Віцебску. Творчасць мастака.

6. К. Малевіч: тэарэтычная і мастацкая дзейнасць; віцебскі перыяд жыцця і творчасці.

7. Эль Лісіцкі: мастак, архітэктар, графік. Віцебскі перыяд жыцця творцы.

8. Сучасныя мастакі Віцебска і іх творчасць.

9. Архітэктурныя стылі ў Віцебску ў розныя часы.

10. Музычнае жыццё Віцебска.

Пытанні для абмеркавання

1. Чым вызначаўся рэпертуар Нацыянальнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя Якуба Коласа ў савецкі час і апошнія дзесяцігоддзі?
2. Лялечны тэатр Віцебска: гісторыя і сучаснасць.
3. Гісторыя віцебскай ратушы.
4. Развіццё фестывалю “Славянскі базар у Віцебску” ад вытокаў да сучаснасці.
5. Вядомыя літаратары, якія нарадзіліся ў Віцебску.
6. Віцебская школа дойлідства.
7. Сучаснае архітэктурнае аблічча Віцебска.
8. Чым вылучалася ў Віцебску мастацтва авангардыстаў?
9. У чым значнасць творчасці Н. Орды і Ю. Пешкі ў дачыненні да Віцебска?
10. Як можна ахарактарызаваць сучаснае культурнае жыццё Віцебска?

Тэставыя заданні

1. Першы пастаянны прафесійны тэатр у Віцебску быў адкрыты
  - а) на Смаленскай базарнай плошчы ў 1874 г.;
  - б) на Замкавай гары ў 1845 г.;
  - в) на Смаленскай базарнай плошчы ў 1926 г.
2. Створаны ў 1985 г. як трупя кукальнікаў пры Нацыянальным акадэмічным драматычным тэатры імя Якуба Коласа, гэты тэатр стаў самастойным у 1990 г.
  - а) Беларускі дзяржаўны тэатр лялек;
  - б) Беларускі тэатр “Лялька”;
  - в) моладзевы тэатр “Кола”.
3. Помнік, які размяшчаецца на былой Ранкавай плошчы Віцебска
  - а) помнік князю Аляксандру Неўскаму з жонкай, віцебскай княжнай Аляксандрай, і сынам Васілём;
  - б) помнік князю Альгерду;
  - в) помнік Ул.І. Леніну.
4. У сваіх элегіях і ідыліях ён праслаўляў Віцебск
  - а) Ф. Князьнін;
  - б) М. Нікіфароўскі;
  - в) Д. Сімановіч.
5. Беларускі гісторык і краязнавец А. Сапуноў выдаў зборнік дакументаў пад назвай
  - а) “Дыярыуш”;
  - б) “Віцебшчына”;
  - в) “Віцебская даўніна”.
6. Заснавальнік супрэматызму, які працаваў у Віцебску ў паслярэвалюцыйныя гады

- а) М. Шагал;
- б) Л. Лісіцкі;
- в) К. Малевіч.

7. Мастак, які ў 1965–1995 гг. быў мастаком-пастаноўшчыкам у тэатры імя Якуба Коласа

- а) А. Салаўёў;
- б) С. Кухто;
- в) А. Малей.

8. Віцебская ратуша была пабудавана ў стылі

- а) готыкі;
- б) барокка з элементамі класіцызму;
- в) ракако.

9. Якая царква XII ст. у рэканструяваным выглядзе існуе ў сучасным Віцебску?

- а) Спаская;
- б) Дабравешчанская;
- в) Сімяонаўская.

10. Сучасны кінатэатр “Дом кіно” ў пачатку XX ст. (з 1905 г.) называўся

- а) “Мір”;
- б) “Факел”;
- в) “Рэкорд”.

Заданні творчага ўзроўню

1. Знайдзіце і прэзентуйце творчыя праекты аб’яднання “УНОВИС” у Віцебску.

2. Раскажыце пра выставы або спектаклі, якія наведвалі апошнім часам.

Тэма 7

Гарадскі ландшафт як крыніца спазнання горада

Тэмы рэфератаў

1. Рэльеф і вадаёмы Віцебска.
2. Расліннасць Віцебска.
3. Могілки ў гістарычным і сучасным ландшафце Віцебска.
4. Вуліцы і плошчы Віцебска ў дасавецкі перыяд часу.
5. Вуліцы і плошчы Віцебска ў савецкі час.
6. Віцебскія раёны, вуліцы і плошчы ў сучасны перыяд.
7. Помнікі ў сучасным ландшафце Віцебска.
8. Храмы ў гістарычным і сучасным ландшафце Віцебска.
9. Музеі Віцебска.

10. Зоны адпачынку ў Віцебску ў розныя перыяды часу.

Пытанні для абмеркавання

1. Выбітная і трагічная гісторыя Замкавай гары ў Віцебску.
2. З якімі падзеямі ў Віцебску звязана гісторыя Успенскай гары?
3. Віцебскія яры, ручаі і сажалкі: месцазнаходжанне, гісторыя.
4. Раскажыце пра сады, паркі і скверы ў Віцебску і яго ваколіцах у XIX ст., XX ст. і сучасны перыяд жыцця горада.
5. Якія будынкі і ўстановы ў розныя часы размяшчаліся на Духаўскай гары?
6. Назавіце месцы ў сучасным ландшафце Віцебска, дзе раней знаходзіліся могілкі.
7. Якія архітэктурныя помнікі размяшчаліся ў Віцебску ў розныя часы ўздоўж Заходняй Дзвіны?
8. Прадэманструйце на прыкладах, як змяняліся з цягам часу назвы віцебскіх вуліц.
9. Апішыце, як выглядалі на пачатку XX ст. віцебскія плошчы.
10. Назавіце, якія аб'екты зараз знаходзяцца на тэрыторыі былых Верхняга і Ніжняга замкаў.

Тэставыя заданні

1. Гара, якая ў старадаўнія часы была вядомая як Лысая гара
  - а) Замкавая гара;
  - б) Успенская гара;
  - в) Духаўская гара.
2. Ручай, які выцякаў з ручая Дунай у раёне Летняга амфітэатра, працякаў з поўдня ад віцебскіх замкаў і ўпадаў у раку Заходняй Дзвіны ў раёне Дабравешчанскай царквы
  - а) Гапееў ручай;
  - б) Піліпаў ручай;
  - в) Замкавы або Пілатаў ручай.
3. Месца, дзе ў Віцебску, згодна з павер'ем, знаходзіцца святая лекавая крыніца
  - а) Юр'ева горка;
  - б) Духаўская гара;
  - в) Кстоўская гара.
4. Вуліца, якая вяла з Рынкавай плошчы да Заходняй Дзвіны, у XIX ст. называлася
  - а) Рынкавая;
  - б) Падзвінская;
  - в) Саборная.
5. Востра-Спаская гара ў Віцебску таксама была вядомая пад назвай

- а) Замкавая;
- б) Плоская;
- в) Вострая Магіла.

6. Гэта навучальная ўстанова зараз знаходзіцца ў будынку былога пазямельна-сялянскага банка.

- а) духоўная семінарыя;
- б) Акадэмія сувязі;
- в) Ветэрынарная акадэмія.

7. Гэта царква ў XIX ст. знаходзілася побач з могілкамі ў раёне медыцынскага ўніверсітэта

- а) царква Яна Хрысціцеля;
- б) Сімяонаўская царква;
- в) Дабравешчанская царква.

8. Самы малады мікрараён сучаснага Віцебска

- а) Поўдзень-7;
- б) Білева;
- в) Маркаўшчына.

9. Як называлася ў XIX ст. частка вуліцы Леніна ад плошчы Свабоды да плошчы Леніна?

- а) Магілёўская;
- б) Смаленская;
- в) Афіцэрская.

10. Якое грамадскае месца знаходзілася ў XIX ст. у раёне Парка Пераможцаў?

- а) Магілёўскі рынак;
- б) манастыр;
- в) губернатарскі палац.

Заданні творчага ўзроўню

1. Зрабіце ўласны архітэктурны праект Віцебска.
2. Распрацуйце турыстычны маршрут па Віцебску.

Тэксты для гістарычнага аналізу

Крыніца: Князьнін, Ф. Элегія да Бацькаўшчыны. Прадмова і пераклад з лацінскай А. Жлутко // Шляхам гадоў : гіст.-літ. зб. / уклад. У. Мархель. – Мінск : Мастацкая літаратура, 1990. – С. 285–289.

Песні пяю пра пагорак, дзе Віцьба раздвоенай плыню

З хвалямі хуткай Дзвіны воды злучае свае [с. 287].

Бо Багамольцамі ўсцяж і цяпер ганарыцца і колісь

Цешыўся славаю іх Віцебск, вядомы здавён [с. 288].

Заданні да тэкста:

1. Пра які пагорак пісаў аўтар?
2. З якога часу вядомы Віцебск і ў якіх крыніцах зафіксаваныя сведчанні аб яго паходжанні?
3. Што меў на ўвазе аўтар, калі ўзгадваў багамольцаў?

Крыніца: Лада-Заблоцкі, Т. Ваколіцы Віцебска : пер. з польскай П. Бітэля ; пер. заўваг Т. Лады-Заблоцкага У. Мархеля // Шляхам гадоў : гіст.-літ. зб. / Уклад. Я. Янушкевіча. – Мінск : Мастацкая літаратура, 1994. – С. 270–286.

Узйдзем на гару, уладарку наваколля,

Дзе сумны цень кладуць высокія таполі,

Яна ўжо зарастае, а калісьці, узняты,

На гэтым месцы замак быў багаты... [с. 274].

Ля старажытнага стылёвага касцёла

Стаіць даўнейшы храм навукі – наша школа [с. 277].

Званы гудуць у кляштары святога Марка,

Іх звон плыве паветрам над Дзвіною шпаркай

І рэхам сумнай песні часу па ровы... [с. 284].

Заданні да тэкста:

1. Дзе знаходзілася ўзгаданая аўтарам гара? Якія яна мела назвы?
2. Пра які замак пісаў аўтар? Раскажыце пра яго ўладароў і знешні выгляд на працягу існавання.
3. Як называўся так званы “стылёвы касцёл”? Дзе ён стаяў? Раскажыце гісторыю касцёла і месца яго знаходжання.
4. Распавядзіце гісторыю кляштарнага святога Марка.

Крыніца: Лосский, Н. Воспоминания / Н. Лосский // Віцеб. сш. – 2000. – № 4. – С. 165–181.

Экзамены в первый класс Витебской классической гимназии я сдал хорошо и был принят в закрытый пансион (конвикт). Он помещался в трёхэтажном здании рядом с гимназиею. В нём содержалось до сорока воспитанников. В верхнем этаже были спальни, а в среднем – две «занятные» комнаты для старших и младших учеников, где мы готовили уроки и проводили весь день, кроме часов игр во дворе, площадь которого была очень велика; в нижнем этаже помещались столовая и квартира надзирателя [с. 171].

Все православные гимназисты обязаны были являться в праздники в гимназическую церковь во имя св. Сергия Радонежского на всенощную и на литургию. Церковь была типично православная, светлая, радостная, с благостными ликами Спасителя, Богоматери и Святых. Мы стояли чинно, рядами; паркет блестел, хорошо натёртый. Гимназический хор пел красиво, исполнял песнопения и обиходным напевом, и разучивая иногда произведения современных композиторов. Я внимательно следил за службою и хорошо знал порядок богослужения [с. 173–174].

Заданні да тэкста:

1. Як называлася гімназія, дзе вучыўся М. Лоскі? У які час яна існавала? На якім месцы сучаснага Віцебска яна знаходзілася?

2. Пералічыце іншыя праваслаўныя цэрквы, якія знаходзіліся на тэрыторыі Віцебска ў той перыяд часу, калі аўтар успамінаў вучобу ў гімназіі. Падрабязней раскажыце пра адзін з названых храмаў.

Крыніца: Маршак, С. В начале жизни. Страницы воспоминаний / С. Маршак // Новый мир. – 1960. - № 1. – С. 97–150.

С первых же дней я почувствовал, что всё здесь какое-то другое, особенное: больше старых домов, много узких, кривых, горбатых улиц и совсем тесных переулков. Кое-где высятся старинные башни и церкви. В каждом закоулке ютятся жалкие лавчонки и убогие, полутёмные мастерские жестянщиков, лудильщиков, портных, сапожников, шорников. И всюду слышится торопливая и в то же время певучая еврейская речь, которой на воронежских улицах мы почти никогда не слышали. Даже с лошадыю старик извозчик, который вёз нас с вокзала, разговаривал по-еврейски...

Заданні да тэкста:

1. Чаму ў Віцебску значную частку насельніцтва складалі габрэі?

2. Пералічыце назвы вуліц, якія існавалі ў Віцебску ў час дзяцінства С. Маршака. Як змяняліся назвы віцебскіх вуліц?

Крыніца: Шагал, М. Моя жизнь / М. Шагал ; пер. с фр. Н. Мавлевич. – СПб. : Азбука, 2000. – 411 с.

Вообще-то в первый раз я узнал о существовании Пэна, когда ехал как-то на трамвае вниз к Соборной площади и мне бросилась в глаза белая на синем фоне надпись: «Школа живописи Пэна».

«Ого! – подумал я. – Какой культурный город наш Витебск!».

И тогда же решил познакомиться с мэтром.

Собственно, эта синяя жестяная вывеска ничем не отличалась от тех, что висели над каждой лавкой.

Ведь в нашем городке визитные карточки или маленькие таблички на дверях не имели никакого смысла. Никто не обратил бы на них внимания.

«Булочная-кондитерская. Гуревич».

«Табак. Все сорта табака».

«Фрукты. Бакалея».

«Варшавский портной».

«Парижские моды».

«Школа живописи и рисунка художника Пэна» [с. 141–142].

...Но Витебск – это место особое, бедный, захолустный городишко.

...Там десятки, сотни синагог, мясных лавок, прохожих.

Разве это Россия?

Это только мой родной город, куда я опять возвращался [с. 247].

Заданні да тэкста:

1. Раскажыце пра жыццё і творчасць Ю. Пэна. Які ўплыў аказаў Ю. Пэн на М. Шагала?
2. Калі трамвай з'явіўся ў Віцебску? Якім быў яго маршрут у час маладосці М. Шагала?
3. Што ўяўляла сабой Саборная плошча ў канцы XIX – пачатку XX ст.?
4. Назавіце синагогі Віцебска, вядомыя на працягу яго гісторыі. Раскажыце пра іх.

Крыніца: Бунин, И. А. Жизнь Арсеньева / И. А. Бунин // Жизнь Арсеньева : роман, рассказы / И. А. Бунин ; сост. и авт. сопровод. текстов А. Саакянц. – М., 1987. – С. 185–458.

В Витебск я приехал к вечеру. Вечер был морозный, светлый. Всюду было очень снежно, глухо и чисто, девственно, город показался мне древним и не русским: высокие, в одно слитые дома с крутыми крышами, с небольшими окнами, с глубокими и грубыми полукруглыми воротами в нижних этажах.

Темнело, я пришёл на какую-то площадь, на которой возвышался жёлтый костёл с двумя звонницами. Войдя в него, я увидел полумрак, ряды скамеек, впереди, на престоле, полукруг огоньков. И тотчас медлительно, задумчиво запел где-то надо мной орган, потёк глухо и плавно, потом стал возвышаться, расти – резко, металлически [с. 422–423].

Заданні да тэкста:

1. Чым Віцебск адрозніваўся ад рускіх гарадоў?
2. На якую з плошчаў Віцебска прыйшоў герой рамана? Назавіце плошчы горада ў дадзены перыяд, акрамя той, якую адзначыў аўтар твора.
3. Які касцёл меў на ўвазе аўтар і чаму?

Крыніца: Никифоровский, Н. Я. Странички из недавней старины города Витебска: воспоминания старожила / Н. Я. Никифоровский. – Минск : Польша, 1995. – 149 с.

Во все сроки объявившейся жизни Витебска Замковая вышка служила сосредоточением города; благоустроенный здесь же «замок Ольгерда» (после истребления пожаром 1335 г. бывшего раньше деревянного), современник древних православных святынь города – церковью Благовещения, Свято-Духовской и Иоанна-Богослова, состоял не только укрепленным центром города, но и тем завидным пунктом, обладание которым стоило неисчислимых жертв, пока последний пожар 6 июня 1757 г. не уничтожил скудных остатков его [с. 27–28].

За исключением торговых площадей бойкая жизнь города шла по следующим только улицам: Ново-Могилёвской в соединении с Соборной и

Смоленской (она же С.-Петербургская...), по Подвинской на правой стороне Двины, соединяющейся с зигзагом Полоцкой и по Офицерской [с. 39].

Все тогдашние площади могут быть рассматриваемы как торговые и окопные, т. е. приходящиеся по окраинным частям города и только благоустроенная Дворцовая площадь в 1602 квадратных сажени не подходила к типу и состоянию остальных, служа излюбленным местом публики исключительно для гуляний, изредка – для акробатических и скороходных сеансов.

Первой по величине торговой площадью считался, как и ныне, «Смоленский рынок» размером в 1 десятину и 1526 квадратных сажени, за ним следовал «Могилёвский рынок», занимавший площадь в 1 десятину и 544 квадратных сажени; последним по величине считался заречный «Полоцкий рынок» с площадью в 1378 квадратных сажени [с. 50–51].

Окопные площади – продольные четырёхугольники – по своему убогому состоянию и невообразимой запущенности не могли идти даже в сравнение с торговыми. <...> Таковы были площади Ковальская (в 1-й части) при тюремном замке, Задуновская и Сенная (во 2-й части), Гончарная и Кузнецкая или Полоцкая (в 3-й части) [с. 55].

Заданні да тэкста:

1. Раскажыце пра Дабравешчанскі, Свята-Духаўскі і Іаана-Багаслоўскі храмы (час існавання, месцазнаходжанне, гісторыя).
2. Адзначце сучасныя назвы вуліц, пералічаных у другім абзацы дадзенага тэкста.
3. Дзе знаходзілася Палацавая плошча? Чаму яна мела такую назву?
4. Дзе ў сучасным гарадскім ландшафце змяшчаліся астатнія, адзначаныя ў тэксце, плошчы?

Крыніца: Мемуары И. П. Дейниса. Витебская мужская гимназия. 1910–1918 гг. // Архив Музея истории образования Витебщины при ГУО «Витебский областной институт развития образования». – Ф. 21.

<...> Между гимназией и Дворянским собранием был сквер, а справа от гимназии находился плац для проведения игр, больших перемен и уроков гимнастики.

Здание гимназии было построено добротнo – каменное, трёхэтажное, во дворе была пристройка, в которой находился гимнастический зал. Пристройка соединялась с главным корпусом тёплым коридором. Во дворе находились и служебные постройки, квартира дворника и сторожа. Перед зданием гимназии по фасаду здания были сделаны два сквера, между которыми находилась колокольня для гимназической церкви. <...>

Был назначен день открытия памятника. На Дворцовой улице (тогда она так называлась), начиная с Суворовской и Смоленской, построилась колонна учебных заведений, в том числе и наша гимназия, а также воинские части Витебского гарнизона: «сотый Островской» полк и др. Для освящения памятника прибыл архиерей со своим хором и большим количеством духовников, губернатор со своим штатом чиновников, приглашённые гости, городская управа, городская и

губернская знать. Был отслужен торжественный молебен, сдёрнут чехол, губернатор и др. начальники произнесли речи, произведён парад войсками, после чего мимо памятника прошли учебные заведения и публика. <...>

В Витебске в те годы была частная гимназия мужская Неруша, реальное училище, коммерческое училище, женская гимназия Алексеевская, частная женская гимназия Варваринской, Мариинская женская гимназия, женская гимназия частная Червинской, женское епархиальное училище. Не помню, чтобы приглашались учащиеся духовной семинарии. Мужские учебные заведения были одеты в форменные чёрные костюмы с накрахмаленными воротничками и манжетами. В женских учебных заведениях отличались друг от друга разными окрасками платьев, например, Алексеевская гимназия носила платья тёмно-бордовые, Мариинская гимназия – коричневые. [Ученицы] Варваринской гимназии [носили платья] серые, Червинской – тёмно-зелёные, ученицы епархиального училища – фиолетовые с белыми пелеринами.

Заданні да тэкста:

1. Адзначце назву і месцазнаходжанне гімназіі, пра якую распавядае аўтар у 1 і 2 абзацах.

2. Дзе знаходзіліся вучэбныя ўстановы, якія пералічвае І. П. Дэйніс у апошнім абзацы?

3. Пра які помнік ідзе размова ў тэксце? Назавіце іншыя знакавыя будынкi, якія сёння знаходзяцца на тэрыторыі, дзе быў усталяваны помнік.

Крыніца: Школьник, Е. Витебск моей юности / Е. Школьник // Шагаловский международный ежегодник, 2006 / Витеб. гор. евр. община. – Витебск, 2007. – С. 80–89.

В центре Витебска была площадь с самым большим в городе собором...

Одной из основных улиц на левой стороне Двины была Смоленская. Она начиналась на городской базарной площади и кончалась на Соборной площади. Смоленская улица, как и другие центральные улицы Витебска, была застроена двухэтажными, реже – трёхэтажными каменными домами. Большая часть домов была оштукатурена и покрашена в белый цвет. У Смоленской базарной площади стоял большой Городской театр с ярусами, галёркой и просторным партером. Кстати, на правой стороне города, на Канатной улице, был второй, достаточно большой деревянный театр Тихантовского (так звали владельца театра) [с. 82–83].

В городе было несколько соборов и много церквей. На Замковой улице была небольшая, оригинальная каменная, оштукатуренная, очень древняя церковь. <...> Далеко от центра города, в нижней его части, на левой стороне Двины, стояла замечательная, очень старая, большая деревянная, потемневшая церковь, так называемая Чёрная церковь [с. 84].

Заданні да тэкста:

1. Раскажыце пра гістарычнае развіццё месца, якое ў пачатку XX ст. было вядомае як Саборная плошча.

2. Распавядзіце гісторыю тэатраў Віцебска ў XX ст.

3. Адзначце назвы вуліц і асноўных будынкаў Віцебска, якія знаходзіліся на правым баку ад Дзвіны.

4. Якая каменная царква ўзгадваецца аўтарам тэкста? У якім месцы сучаснага Віцебска стаяла Чорная царква?

Крыніца: Барысенкаў, В. Віцебскі ландшафт: дэвалюцыя / В. Барысенкаў // Arche. Пачатак. – 2014. – № 3. – С. 100–137.

Гэты мост праз Віцьбу злучаў Узгор’е і віцебскія замкі. Перад ім у XVII ст. стаяла вялікая **праезная** брама. А ў час, калі забудова горада набыла рысы рэгулярнасці, гэты мост злучыў дзве найпрыгажэйшыя плошчы – Рынкавую і Саборную [с. 114].

Вялікая рака, без якой нельга ўявіць Віцебск, – гэта Дзвіна. Жыццё горада спрадвеку было звязана з ёй. Таму так шмат храмаў на яе берагах. Адзін з іх – Сімяонаўская, альбо Багаяўленская царква. Аднак жыхары яе звалі заўсёды наўпрост – Сямёнаўская. У сярэдзіне XVII ст. царква Сімяона Стоўпніка была яшчэ драўлянай. У 1790 г. будоўля мураваны храм у стылі, які дэманструе рысы барока і класіцызму. Гэта быў адзін з самых выдатных храмаў горада [с. 132–133].

Яна была пабудавана на фундацыі Альгерда ў 1340 г. <...> А на знакамітым “Чарцяжы места Віцебска 1664 года” маецца нават выява старажытнага помніка. У другой палове XVIII ст. на гэтым месцы будоўля новая царква, архітэктурная мова якой – барока. Гэта быў сапраўдны выдатны помнік свайго часу з цудоўна стройнымі 3-яруснымі вежамі і з вялікім паўсферычным купалам з лантэрнай. Падобны цэнтральны купал па часе ўзвядзення быў другім у горадзе пасля езуіцкага касцёла. Побач з царквой знаходзіўся жаночы базыльянскі кляштар [с. 124–125].

Заданні да тэкста:

1. Які мост узгадвае аўтар? Назавіце іншыя масты Віцебска, раскажыце гісторыю аднаго і іх.

2. Абзначце на карце сучаснага Віцебска месца, дзе знаходзілася Сімяонаўская царква. Што характарызуе стылі барока і класіцызму?

3. Пра які храм ідзе гаворка ў апошнім абзацы? Якія ўстановы знаходзіліся пазней на месцы храма і кляштара?

Кантрольныя пытанні і заданні

1 варыянт

1. У якім годзе Віцебск стаў цэнтрам ваяводства?
2. Пад якой назвай вядомы канцэнтрацыйны лагер у Віцебску, які размяшчаўся ў канцы сучаснай вуліцы Цітова?
3. Дайце азначэнне паняцця “нацыяналізацыя прамысловасці”.
4. Якая царква на фотаздымку?

5. Жаночая гімназія ў Віцебску, якая знаходзілася пад юрысдыкцыяй Ведыства ўстаноў імператрыцы Марыі Фёдараўны, жонкі Ёсерасійскага імператара Паўла I, называлася ...

6. Узгадайце не менш за 5 літаратараў, якія наведвалі Віцебск у розныя часы.

7. Як сёння ў Віцебску называецца былая вуліца Афіцэрская?

2 варыянт

1. Апішыце, як выглядаў герб Віцебскай губерні.
2. У якім раёне Віцебска падчас Вялікай Айчыннай вайны знаходзілася гета?
3. Дайце азначэнне паняцця “камуністычны суботнік”.
4. Як называецца сабор на дадзеным фотаздымку?

5. Дырэктарам якой навучальнай установы быў Марк Шагал?
6. У гонар гэтага мастака названа віцебская вуліца; яму прысвечаны ў Віцебску 2 музеі і помнік.
7. Як называўся пагорак, на якім зараз размяшчаецца будынак Віцебскага абласнога выканаўчага камітэта?

3 варыянт

1. Які герб атрымаў Віцебск з дараваннем яму магдэбургскага права?
2. Як доўга Напалеон I Банарт знаходзіўся ў Віцебску?
3. Дайце азначэнне паняцця “стаханаўскі рух”.
4. Як называецца касцёл, выява якога на фотаздымку?

5. Як называўся інстытут, створаны ў 1918 г. на базе існуючага з 1910 г. настаўніцкага інстытута?...
6. Якой асобе плануецца паставіць у Віцебску помнік у апошнія гады?
7. Які храм стаіць сёння на былой Нова-Магілёўскай вуліцы?

4 варыянт

1. У якім годзе Віцебск стаў цэнтрам губерні?
2. Як называліся органы пад кіраўніцтвам бальшавікаў, створаныя ў Віцебску ў сакавіку 1917 г.?
3. З чым асацыіруецца ў Віцебску назва “Знамя індустрыялізацыі”?
4. Якая сінагога змешчана на фотаздымку?

5. Пры якой навучальнай установе ў 1697 г. адкрылася першая ў Віцебску аптэка?

6. Трупя якога вядомага польскага балетмейсцера працавала ў Віцебску ў XIX ст.?

7. Як называўся ў XIX – пачатку XX ст. бульвар уздоўж Заходняй Дзвіны ад Успенскага сабора да Палацавай плошчы?

ЛІТАРАТУРА

1. Абрамова, И. Где учились в старину [Электронный ресурс] / И. Абрамова. – Режим доступа: <http://www.vitbichi.by/news/kultura/post201.html>. – Дата доступа: 14.08.2019.
2. Абрамова, И. Город грустный, город сонный / И. Абрамова // Витебский курьер. – 1997. – 25 июля. – С. 3.
3. Автухова, Ж. Их помнит город / Ж. Автухова // Витьбичи. – 1995. – 14 марта. – С. 5.
4. Алексеев, Л. В. Западные земли домонгольской Руси: очерки истории, археологии, культуры : в 2 кн. / Л. В. Алексеев. – М. : Наука, 2006. – Кн. 1. – 289 с.
5. Алексеев, Л. В. Полоцкая земля (очерки истории Северной Белоруссии) в IX–XIII вв. / Л. В. Алексеев. – М. : Наука, 1966. – 294 с.
6. Архив дочернего коммунального унитарного предприятия производственно-ритуальных услуг «Витебский специализированный комбинат гражданского обслуживания».
7. Барысенкаў, В. Віцебскі ландшафт: дэвалюцыя / В. Барысенкаў // Arche. Пачатак. – 2014. – № 3. – С. 100–137.
8. Без-Корнилович, М. О. Исторические сведения о примечательнейших местах в Белоруссии с присовокуплением и других сведений, к ней же относящихся / М. О. Без-Корнилович. – С-Пб. : Тип. III Отд. собств. е. и. в. канцелярии, 1855. – [2], VIII, 355 с.
9. Беларуская энцыклапедыя: У 18 т. Т.1: А – Аршын / рэдкал.: Г. П. Пашкоў [і інш.]. – Мн.: БелЭн, 1996. – Т. 1. – 552 с.
10. Беларуская энцыклапедыя: У 18 т. Т.15: Следавікі – Трыю / рэдкал.: Г. П. Пашкоў [і інш.]. – Мн.: БелЭн, 2002. – Т. 15. – 552 с.
11. Бубенько, Т. Нижний замок – экономический центр Витебска XIV–XVIII в. / Т. Бубенько // Castrum, urbis et bellum : зб. навук. пр. / навук. рэд.: Г. Штыхаў, Г. Галенчанка. – Баранавічы, 2002. – С. 90–117.
12. Бунин, И. А. Жизнь Арсеньева / И. А. Бунин // Жизнь Арсеньева : роман, рассказы / И. А. Бунин ; сост. и авт. сопровод. текстов А. Саакянц. – М., 1987. – С. 185–458.
13. Витебская епархия : монастыри, храмы и приходы : справочник / Моск. патриархат, Белорус. Экзархат ; сост. А. Матвеев. – Минск : Белорус. Правосл. Церковь, 2009. – 156 с.
14. Витебск : энцикл. справ. / Белорус. Совет. Энцикл.; редкол.: И. П. Шамякин (гл. ред.) [и др.]. – Минск : БелСЭ, 1988. – 408 с.
15. Віцебскі раён: краязнаўчыя нарысы / І. А. Абрамава [і інш.] ; уклад. М. В. Півавар ; навук. рэд.: А. М. Дарафееў, А. М. Дулаў, І. А. Абрамава. – Мінск : Паркус плюс, 2008. – 328 с.
16. Жданов, М. Путевые записки по России, в двадцати губерниях: С.-Петербургской, Новгородской, Тверской, Московской, Владимирской, Пензенской, Саратовской, Тамбовской, Воронежской, Курской, Харьковской, Екатеринославской, Полтавской, Киевской, Черниговской, Могилевской, Витебской, Псковской, Ярославской, Костромской, Нижегородской и

Симбирской / М. Жданов. – С-Пб. : Изд. книгопродавца В. Полякова, 1843. – [4], 212 с.

17. Историко-юридические материалы, извлечённые из актовых книг губерний Витебской и Могилевской, хранящиеся в центральном архиве в Витебске : [в 32 вып.]. – Витебск : Типо-литогр. Г. А. Малкина, 1891. – Вып. 21 / изд. под ред. и. д. архивариуса сего архива М. Верёвкина. – X, 500, XL с.

18. Калядзінскі, Л. Верхні замак Віцебска: археалагічнае вывучэнне і праблема захавання (канец XIX – канец XX стст.) / Л. Калядзінскі // ARCHE. Пачатак. – 2014. – № 3. – С. 24–99.

19. Каталіцкія храмы Беларусі: Энцыклапедычны даведнік. Кулагін А. М. Издательство: Белорусская Энциклопедия, 2008 г.

20. Кладбища г. Витебска // Государственный архив Витебской области. – Ф. 1001. Оп. 1. Д. 287. Л. 110.

21. Лада-Заблоцкі, Т. Ваколіцы Віцебска / Т. Лада-Заблоцкі ; пер. з пол. П. Бітэля // Шляхам гадоў : гіст.-літ. зб. – Мінск, 1994. – [Вып. 4]. – С. 270–286.

22. Левко, О. Н. Витебск / О. Н. Левко. – Минск : Беларус. навука, 2010. – 335 с.

23. Лосский, Н. Воспоминания / Н. Лосский // Віцеб. сш. – 2000. – № 4. – С. 165–181.

24. Любезный мне город Витебск... : мемуары и док., конец XVIII – начало XIX века / вступ. ст., науч., коммент., сост., публ. В. А. Шишанова. – Минск : Асоб. дах, 2005. – 40 с.

25. Май, С. Интересные факты про детские сады, школы, Дом трудолюбия и приют в 1920-е годы в Витебске [Электронный ресурс] / С. Май. – Режим доступа: <https://vkurier.by/126014>. – Дата доступа: 14.08.2019.

26. Май, С. 7 интересных фактов про евреев в Витебске [Электронный ресурс] / С. Май. – Режим доступа: <https://vkurier.by/93513>. – Дата доступа: 15.08.2019.

27. Май, С. 6 утраченных храмов Витебска. Каким бы мы увидели город? [Электронный ресурс] / С. Май. – Режим доступа: <https://vkurier.by/76237>. – Дата доступа: 14.08.2019.

28. Маршак, С. В начале жизни. Страницы воспоминаний / С. Маршак // Новый мир. – 1960. – № 1. – С. 97–150.

29. Матвеева, Т. Прогулки по незнакомому Витебску. Улица с «узким» домом и кладом [Электронный ресурс] / Т. Матвеева – Режим доступа: <https://news.tut.by/society/421893.html>. – Дата доступа: 14.08.2019.

30. Мемуары И. П. Дейниса. Витебская мужская гимназия. 1910–1918 гг. // Архив Музея истории образования Витебщины при ГУО «Витебский областной институт развития образования». – Ф. 21.

31. Никифоровский, Н. Я. Странички из недавней старины города Витебска: воспоминания старожила / Н. Я. Никифоровский. – Минск : Полымя, 1995. – 149 с.

32. Памяць: Гіст.-дакументальная хроніка Віцебска. У 2-х кн. / Рэдкал.: Г. П. Пашкоў (гал. рэд.) і інш.; Маст. Э. Э. Жакевіч. – Мн.: БелЭн, 2002. – 648 с.

33. Паўлаў, М. Заснаваны крывічамі. Яшчэ адна версія пра паходжанне горада Віцебска / М. Паўлаў // Віцеб. рабочы. – 1990. – 5 лін. – С. 4.
34. Паўлаў, М. Заснаваныя крывічамі / М. Паўлаў, М. Намеснікаў // Чырв. змена. – 1990. – 1 снеж. – С. 6.
35. Півавар, М. В. Музеі Віцебска на пачатку XXI ст. / М. В. Півавар. – Віцебск : Віцеб. дзярж. ун-т, 2012. – 179 с.
36. Подлипский, А. Наш вечный дом: из истории еврейских кладбищ в Витебске / А. Подлипский, М. Рывкин. – Витебск : Витеб. обл. тип., 2003. – 80 с.
37. Растоўская, В. Гарадскія могілкі: сацыяльна-гістарычнае даследаванне (на прыкладзе Віцебска) / В. Растоўская // Гарадзенскі соцыум, 2013. Гісторыя і памяць, XV–XX стст. : матэрыялы міжнар. навук. канф., Гародня, 9–10 лістап. 2013 г. / пад рэд. А. К. Краўцэвіча, А. Ф. Смалянчука. – Гародня, 2014. – С. 320–327.
38. Растоўская, В. Трансфармацыя культурных форм гарадской прасторы (на прыкладзе Віцебска) / В. Растоўская // Другі Міжнародны Кангрэс даследчыкаў Беларусі, [Коўна, 28–30 верасня 2012 г.] : працоўн. матэрыялы / Vytautas Magnus Univ. – Kaunas, 2013. – С. 107–109.
39. Репин, И. Избранные письма. 1867–1930 : в 2 т. / И. Репин. – М. : Искусство, 1969. – [Т. 1 : Письма. 1867–1892]. – 463 с.
40. Ростовская, О. М. Феномен субституции в историческом исследовании городского кладбища / О. М. Ростовская // Социально-гуманитарные знания : материалы X Респ. науч. конф. молодых учёных и аспирантов, Минск, 29 нояб. 2013 г. / Респ. ин-т высш. шк. ; редкол.: И. В. Титович [и др.]. – Минск, 2013. – С. 65–68.
41. Русецкий, А. В., Русецкий, Ю. А. Художественная культура Витебска с древности до 1917 года / А. В. Русецкий, Ю. А. Русецкий; худ. В. Г. Загородний. – Минск : БелЭн, 2001. – 288 с.
42. Русецкі, А. У. Вывучаць і ведаць гісторыю Віцебска (да пачаткаў-“Віцебсказнаўства”) : метадычны дапаможнік / А. У. Русецкі. – Віцебск: ВДУ імя П. М. Машэрава, 2013.
41. Францішак Князьнін. Элегія да Бацькаўшчыны / прадр. і пер. з лацін. А. Жлутко // Шляхам гадоў : гіст.-літ. зб. – Мінск, 1990. – Вып. 2. – С. 285–289.
42. Хмельницкая, Л. В гостинице «Брози» – музей Шагала? / Л. Хмельницкая // Бюл. Музея Марка Шагала. – 2000. – № 2. – С. 1–2, 8.
43. Хмельницкая, Л. Гастрольный тур Мейерхольда / Л. Хмельницкая // Витьбичи. – 2009. – 17 дек. – С. 10.
44. Хмяльніцкая, Л. Род фундатараў і мецэнатаў / Л. Хмяльніцкая // Віцеб. сш. – 1995. – № 1. – С. 42–46.
45. Цішкін, І. Пад мурамі саляных складоў: невядомы помнік беларускага рэнесансу / І. Цішкін. – Мінск : Знаменіе, 2005. – 12 с.
46. Чарнатаў, В. Архітэктурна тэатраў / В. Чарнатаў // Помнікі гісторыі і культуры Беларусі – 1973. – № 1. – С. 28 – 31.
47. Шагала, М. Моя жизнь / М. Шагала ; пер. с фр. Н. Мавлевич. – С-Пб. : Азбука, 2000. – 411 с.

48. Шагаловский сборник. Вып. 4. Материалы XXIV и XXV Шагаловских чтений в Витебске (2014–2015) / Музей М. Шагала; редкол.: Л. Хмельницкая (гл. ред.), И. Воронова. – Минск, 2016. – 280 с.

49. Шидловская, Я. В Витебске построят колесо обозрения, поставят памятник князю Ольгерду и «переселят» КГБ [Электронный ресурс] / Я. Шидловская // Tut.by : белорус. портал. – Режим доступа: <http://news.tut.by/society/270012.html>. – Дата доступа: 21.07.2012.

50. Шишанов, В. А. Легенда о Замковой горе / В. А. Шишанов // Твой город. – 2015. – № 66. – 25 июня. – С. 6.

51. Школьник, Е. Витебск моей юности / Е. Школьник // Шагаловский международный ежегодник, 2006 / Витеб. гор. евр. община. – Витебск, 2007. – С. 80–89.

52. Штыхаў, Г. В. Старажытны горад на Віцьбе / Г. В. Штыхаў, Г. П. Лебедзеў // Вес. акад. навук БССР. Сер. грамад. навук. – 1974. – № 4. – С. 42–48.

53. Штыхов, Г. В. Города Полоцкой земли (IX–XIII вв.) / Г. В. Штыхов. – Минск : Наука и техника, 1978. – 160 с.

54. Энцыклапедыя літаратуры і мастацтва Беларусі: у 5 т. Т. 5. Скамарохі – Яшчур / рэдкал.: І. П. Шамякін (гал. рэд.) [і інш.]. – Мн.: БелСЭ, 1987. – 703 с.

Вучэбнае выданне

ГІСТОРЫЯ ВІЦЕБСКА

*Вучэбна-метадычныя матэрыялы на вывучэнні курса
“Гісторыя”*

Складальнік:

Растоўская Вольга Міхайлаўна

Рэдактар *Т.А. Осіпава*

Карэктар *А.В. Пухальская*

Камп’ютарная вёрстка *В.М. Растоўская*

Падпісана да выдання 01.11.2019. Фармат $60 \times 90 \frac{1}{16}$. Ум. друк. лістоў 2,0.
Ул.-выд. лістоў 2,6. Тыраж 86 экз. Заказ №

Установа адукацыі “Віцебскі дзяржаўны тэхналагічны ўніверсітэт”
210038, г. Віцебск, Маскоўскі пр-т, 72.

Надрукавана на рызографе ўстанова адукацыі
“Віцебскі дзяржаўны тэхналагічны ўніверсітэт”.

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі выдаўца, вытворцы,
распаўсюджвальніка друкаваных выданняў № 1/172 ад 12.02.2014.

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі выдаўца, вытворцы,
распаўсюджвальніка друкаваных выданняў № 3/1497 ад 30.05.2017.